

Наталія КУЛІШ¹

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗАХИСТ ТРАДИЦІЙНИХ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ І КОНФЕСІЙ УКРАЇНИ

Досліджується феномен соціального служіння церков і конфесій України на ниві збереження і захисту традиційних сімейних цінностей. Зазначено, що нині, незважаючи на вкорінене в суспільстві розуміння цінності інституту сім'ї, пошани сімейних цінностей, у реальності спостерігаються тенденції його системної кризи. Значний потенціал у подоланні такої кризи мають мати і нині демонструють церкви та конфесії нашої держави, зважаючи на їхній суттєвий духовний вплив на значну частину суспільства. Констатовано, що в українському контексті здійснюється міжконфесійна взаємодія на цій ниві, плідним є державно-конфесійне партнерство. Наведено приклади успішних міжконфесійних ініціатив, які мали загальнодержавний резонанс. Показано аспекти державно-конфесійної взаємодії. Акцентовано на активній персоналізованій участі церков та конфесій України у процесах, спрямованих на збереження та захист сім'ї, популяризацію сімейних цінностей, їхній інституційній готовності до такої діяльності. Зазначено, що конфесійні ініціативи структуровані, набули чітких організаційних форм, різноманіття виявів. Наведено приклади успішних форматів реалізації соціального служіння, спрямованих на упередження викликів деструкції, які мо-

¹ кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, dobre3009@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7044-6767>.

жуть негативно вплинути на шлюбно-сімейні відносини, а також форматів, які покликані мінімізувати, послабити, нівелювати вже наявні проблеми в сімейному житті. Йдеться про започаткування інформаційних ресурсів, видання посібників, створення спеціалізованих освітніх закладів; про духовні конференції, форуми, симпозіуми, фестивалі, марші; вишколи, сімейні табори відпочинку, родинні пікніки, квести, клуби, змагання; тренінги, кризове консультування, тематичні лекції, спеціальне навчання для служителів культу; організацію притулків, шелтерів, соціальних центрів тощо. Визначено, що в українському суспільстві утверджується думка про соціальне служіння церков та конфесій як важливу компоненту морального оздоровлення інституту родини. Констатовано, що соціальне служіння релігійних спільнот має неабиякі перспективи для подальшого утвердження та реалізації, зокрема в аспекті допомоги в подоланні посттравматичного синдрому та реабілітації сім'ям учасників російсько-української війни; роботи з родинами, які втратили чоловіків/дружин/дітей внаслідок збройної агресії Російської Федерації; розвитку служіння в середовищі родин мігрантів; консолідації зусиль щодо впливу на вироблення комплексної державної політики, особливо щодо міграції; допомоги в реабілітації членів сімей з різноманітними видами uzалежнень; подальшого залучення до популяризації традиційних сімейних цінностей.

Ключові слова: соціальне служіння, сім'я, сімейні цінності, криза.

Глобальні економічні, політичні, соціальні, духовні виклики сьогодення, прискорений розвиток технологій, складні, суперечливі зміни в українському соціумі, російська воєнна агресія, безумовно, впливають на зміну ціннісних орієнтацій сучасних українців. Усе частіше з-поміж масиву життєвих ідеалів наші співвітчизники обирають ті, що дають підстави для надійної соціальної опори, насамперед — «сім'я» [1, с. 11–12], «міцна сім'я», «благополуччя (добробут) дітей» [2, с. 71], одним з найвищих вважається рівень довіри до сім'ї та родичів [2, с. 467]. Поза сумнівом, в українському суспільстві домінує розуміння, що саме родина є тією основою, де людина цілком може розкрити свій потенціал, відчутти чи не найбільшу безпеку, підтримку, здатність до самопожертви, щирої любові та поваги. Водночас на тлі неабиякої довіри до сім'ї, родичів, пошани сімейних цінностей нині спостерігаються тенденції системної кризи інституту сім'ї: нівелювання класичних уявлень про родину, нехтування сталістю шлюбних стосунків, зміна традиційних ролей чоловіка та жінки у сім'ї, відсутність взаємоповаги між її членами, недбале ставлення до утвердження стійкого пріоритету збереження шлюбу. Як наслідок — розлучення, неповні сім'ї, сирітство, подружжя невірність, зростання жорстокості, моральне та фізичне насильство в родині, різноманітні види uzалежнень. Поглиблюють питання вплив новітніх гендерних ідеологій, проблема заробічанства, роз'єднання сімей,

спровоковане воєнною агресією Російської Федерації, тощо. Об'єктивно процеси деструкції сучасної української родини потребують нагальної реакції, насамперед, держави: саме вона має реальні можливості, механізм впливу та розуміння важливості збереження, захисту традиційних сімейних цінностей як невід'ємного складника та передумови соціального процвітання, інституцій громадянського суспільства, які здатні надати проблемі загальносуспільної значущості, однак, на нашу думку, значний потенціал в означених процесах можуть мати і нині демонструють церкви та конфесії нашої держави. Важливість їх включення в таку діяльність, насамперед, пояснюється масштабним духовним впливом на значну частину суспільства, водночас релігійні інституції — важливий фактор соціальної взаємодії людей, оскільки зумовлюють їхню соціальну поведінку, певною мірою визначають координати подальшого суспільного й особистісного розвитку, мають здатність спрямовувати їхню діяльність, а також визначати або коригувати форми поведінки особистості, її активність, вектор, напрями їх соціальної реалізації [3, с. 4].

Українські науковці значну увагу приділяють дослідженню проблематики різноманітних форматів соціального служіння релігійних спільнот. Його осмислення знаходимо у працях І. Богачевської, Н. Гаврілової, В. Докаша, А. Колодного, В. Климова, О. Недавньої, С. Присухіна, О. Сагана, В. Титаренко, Л. Филипович, І. Фенно, О. Шепетька, П. Яроцького та ін. За всієї значущості робіт цих авторів, на нашу думку, потребує подальшого вивчення, конкретизації та узагальнення соціальне служіння церков та конфесій України на ниві збереження інституту сім'ї та захисту традиційних сімейних цінностей.

Метою статті є встановлення дійсного місця соціального служіння церков і конфесій на ниві збереження інституту сім'ї та захисту традиційних сімейних цінностей. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: дослідити найбільш поширені формати служіння, конфесійні ініціативи, базовані на усвідомленні важливості підтримки, духовного оздоровлення сучасного інституту сім'ї; визначити нові виклики, які стоять перед українськими родинами та в подальшому потребуватимуть практичної участі конфесій та фундаментального богословського осмислення.

Нині в середовищі релігійних спільнот України панує непоодинокі думка, що «... саме релігійні організації є останнім форпостом захисту сімейних цінностей» [4], надто показовим вважається той факт, що розуміння традиційних сімейних цінностей є майже однаковим для християн, мусульман, юдеїв, відтак це та площина, де релігійні спільноти можуть заявляти не лише про однакову позицію, але й виробляти дієву платформу для практичної взаємодії.

Важливим механізмом колегіальних зусиль, публічного релігійного дискурсу є ініціативи ВРЦіРО, спрямовані на висвітлення, упередження, звернення уваги широкого загалу на проблемні аспекти функціонування інституту сім'ї, на реалізацію державної політики у цій сфері. Це, насамперед, захист традиційної сім'ї; проблеми одиноких матерів/батьків; розлучень; необхідність протидії домашньому насильству; проблеми дітей-сиріт,

попередження сирітства та забезпечення права дитини на виховання в сім'ї; виклики, пов'язані з демографічною кризою, відмовою від дітонародження; прав на життя; підтримка сімей і дітей у складних життєвих обставинах; стану суспільної моралі; захисту традиційних сімейних цінностей тощо [5]

Коли йдеться про приклади практичних кроків ВРЦіРО, варто акцентувати увагу на організації публічних акцій: з 2017 року у Києві щорічно в червні відбувається Всеукраїнська хода на захист прав дітей та сімей, яка прагне привернути увагу суспільства та влади до моральних і духовних основ сім'ї та шлюбу, базового фундаменту для гармонійного виховання та здорового розвитку дітей; у 2020 році за підтримки ВРЦіРО відбувся телемарафон «Україна за сім'ю» [6]; зусиллями організації у 2021 році проведено всеукраїнську спільну триденну молитву за збереження сім'ї в Україні [7] та задекларовано відкритий маніфест ВРЦіРО, в основі якого теза про те, що найбільшою цінністю кожної країни є здорові та міцні сім'ї, саме вони — запорука зрілого й мудрого суспільства [8]; зразком консолідованої позиції релігійного загалу стало ухвалення Комунікаційної стратегії та створення міжконфесійного вебсайту «Зупини насильство!» [9].

Свідченням показової співпраці, відкриття нової сторінки у взаємовідносинах ВРЦіРО та державних інституцій стало підписання меморандуму з МОН. У документі, який розрахований на 5 років, йдеться про недопущення закладення ву навчальну літературу та навчальні програми положень, що суперечать традиційним сімейним цінностям українського народу [10]. Заслужовує на увагу резолюція ВРЦіРО щодо необхідності розробки державної сімейної політики, в якій декларується готовність церкви, релігійних організацій, просімейних громадських ініціатив об'єднати зусилля з органами державної влади та місцевого самоврядування у справі практичного втілення конституційної гарантії щодо державного захисту сім'ї, дитинства, материнства і батьківства [11]. Будучи авторитетним представницьким органом, ВРЦіРО активно долучається до ініціатив, які мають на меті вироблення компромісних рішень щодо подальшого розвитку, оптимізації партнерської моделі державно-конфесійних відносин, вітаючи заклик парламенту щодо створення урядової структури у сфері захисту сім'ї, прав дітей. На думку ВРЦіРО, зосередитися на вирішенні таких завдань мало б Міністерство у справах сім'ї, дітей і молоді України [12].

Зауважимо про не менш активну персоніфіковану залученість церков та конфесій України в зазначені процеси, їхню інституційну готовність, пріоритетність соціального служіння саме на ниві збереження інституту сім'ї, популяризацію сімейних цінностей. Аналіз конфесійних ініціатив дає можливість висновувати про глибоке розуміння проблеми та наполегливі намагання знівелювати, послабити кризові моменти в середовищі українських родин. Загалом, конфесійні ініціативи структуровані, набули чітких організаційних форм, різноманіття виявів.

Своєрідним дороговказом, плідним не лише для богословських дискусій, але й для практичних дій та настанов у середовищі УГКЦ виявилися слова її очільника Блаженнішого Святослава: «Як колись в Україні сім'я врятувала церкву, так тепер святим обов'язком церкви є врятувати сім'ю».

Позиція Блаженнішого вдало відрефлексована в роздумах о. Йосафата, на його думку, церква є морально відповідальною за родину, вона покликана творити родину, захищати та рятувати її [13]. Теоретичні міркування практично втілюються у структуру церкви. Так, в устрої УГКЦ діє комісія у справах родини [14], з-поміж ключових напрямків діяльності якої виділяють підтримку та координацію душпастирської активності, пов'язаної з вихованням дітей і молоді, підготовкою до подружнього життя, сімейним консультуванням, допомогою сім'ям та дітям у кризових ситуаціях, створенням і підтримкою сімейних форм виховання; розвиток співпраці з релігійними, громадськими організаціями з органами державної влади щодо розробки та реалізації програм, які стосуються сфери подружжя й родини, підтримка починів, які б пропагували та виховували сімейні цінності. Декларуючи напрями діяльності, церква намагається урізноманітнювати форми їх вияву: вишколи для батьків та доньок, організація сімейних прощ, відпочинку сімей з дітьми в Зарваниці, духовні конференції, форуми, тиждні подружжя.

Нині, в часи збройної агресії Російської Федерації, особливої актуальності набувають ініціативи, спрямовані на підтримку військовослужбовців та членів їхніх сімей, примітним є усвідомлення такої необхідності, зокрема в середовищі УГКЦ. З 2015 року церква сприяє у здійсненні прощ учасниками військових дій та їхнім родинами; з метою уникнення посттравматичного синдрому, подолання конфліктів у родинах надає сімейну духовно-психологічну реабілітацію учасникам АТО/ООС [15].

Тривалий час результативним проектом УГКЦ вважається функціонування єдиного в Україні Інституту родини та подружнього життя при Українському католицькому університеті [16]. Його діяльність орієнтована на популяризацію традиційних християнських сімейних цінностей, насамперед, людської гідності, розуміння природи людини, значущості людського життя — фундаментальних основ, на яких будується сім'я. Сертифікатні програми, конференції, міжрелігійні та міжконфесійні симпозиуми, відкриті зустрічі, школи сім'ї, інформаційні ресурси, практиковані Інститутом, дають можливість поглибити розуміння базових правил, життєвого циклу, меж облаштування повноцінної християнської родини.

Декларує активність у контексті соціальних ініціатив, спрямованих на збереження та підтримку інституту родини, ПЦУ. У структурі церкви діє синодальне управління у справах сім'ї. Душпастирська підтримка, психологічна допомога сім'ям, які переживають кризу; духовно просвітницька діяльність спрямована на поглиблення стосунків подружжя та якісне покращення сімейного життя; підготовка молодих пар до подружнього життя та відповідального батьківства; поліпшення становища сімей у суспільстві; підготовка фахівців у сфері сімейного служіння — ключові орієнтири соціального служіння церкви [17].

Не залишаються поза увагою протестантські деномінації, їхнє розуміння важливості родини, пошана традиційних сімейних цінностей. З ініціативи УЦХВС у структурі конфесії діє Департамент сімейного служіння [18], покликаний координувати роботу з кризовими сім'ями, з підлі-

тками, готувати молодь до вступу у шлюб. З-поміж діяльних заходів, організованих конфесією, — випуск посібника «Що треба знати до шлюбу» [19]; зустрічі для сімейних пар; ретрити із вдовами учасників АТО; організація сімейних фестивалів тощо.

Доволі успішно на ниві сімейного служіння реалізують свою діяльність громади ЄХБ. Сімейні вечори; семінари для подружніх пар; фестивалі сім'ї; форуми сім'ї; конференції на тему сімейних цінностей; тато-клуби; марші за сімейні цінності; сімейні табори відпочинку — далеко не повний перелік форм роботи, запропонованої у середовищі конфесії [20].

Здійснюють проекти на підтримку сімейних цінностей мусульмани України. Так, в ісламських центрах Асоціації «Альраїд» регулярно відбуваються заходи, що сприяють зміцненню родин, гармонізації подружнього життя та вихованню щасливих нащадків, — родинні пікніки, квести, змагання тощо [21].

Включеність релігійного загалу у процеси збереження, підтримки інституту родини на практиці показує потребу її значної активізації. Процеси деструкції, рецидиви посттоталітарного та постгеноцидного суспільства продовжують вкорінювати у свідомості людей звички терпіти зневагу, насилля, примус, паплюження власної гідності, які, зрештою, переносяться на шлюбно-сімейні відносини та спотворюють їх. Одним з виявів таких рецидивів є акти домашнього насильства. За даними соціологічного опитування Українського інституту майбутнього, майже 2 млн українців стверджують, що стали жертвами жорсткого поводження в побуті [22]. З-поміж основних причин домашнього насильства громадяни виділяють вживання алкоголю (79 %), наркотичних речовин (68 %), фінансові негаразди (44 %), мовчання постраждалих від домашнього насильства (42 %), психологічну залежність від кривдника (38 %) [22]. Слід зазначити, розуміючи сутність проблеми: власний потенціал церкви та конфесії намагаються проводити інформаційно-просвітницьку діяльність — як на рівні роботи із членами власних релігійних спільнот, так і поза ними. Так, щоб знизити рівень домашнього насильства, в окремих конфесіях іудаїзму, ісламу, протестантських деномінаціях проводяться спеціальні обов'язкові навчання для молодят, які планують побратися; організуються проповіді, тематичні лекції, тренінги; практикується кризове консультування; спеціальні навчання для служителів культів [23].

Не менш важливим є публічний складник. Духовні лідери церков і конфесій долучаються до заходів та акцій, аби звернути увагу на проблему домашнього насильства та закликати до боротьби з нею, виробити дієві заходи практичного реагування. Так, до прикладу, в 2021 році представники різних конфесій взяли участь у просвітницькій кампанії 16 днів проти насильства; провели міжнародний форум «Насильство у сім'ї: погляд ісламу» [23]. З ініціативи Інституту релігійної свободи, за сприяння Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій та фінансової підтримки Канадського фонду місцевих ініціатив з'явився посібник «Реагування на домашнє насильство» [24]. На його сторінках йдеться про імовірні причини насильства, юридичну відповідальність, види та вияви домашнього насильства, його наслідки для подружжя і дітей, практичні аспекти надання

підтримки, юридичні заходи для захисту постраждалих від кривдника, контакти профільних фахівців і служб допомоги тощо.

Нині практично кожна з великих церков та конфесій має власний практичний досвід роботи в цій надзвичайно складній сфері. За ініціативи УГКЦ з 2001 року на Прикарпатті діє «Дім матері і дитини», в якому знаходять притулок матері зі своїми дітьми; за підтримки «Карітас-Спес Україна» у Харкові та Києві створено шелтери та дитсадок для допомоги жінкам, які опинилися у складних ситуаціях, де вони можуть навчатися, опанувати професію швачки; у Центрі гідності дитини УКУ започатковано проведення шкіл для духовенства з протидії сексуальному насильству [25]. Тренінгові програми з протидії насильству провадить Українське біблійне товариство для представників будь-яких конфесій, вони базуються на біблійних принципах та зорієнтовані на відновлення людей, які пережили різного роду травми — психологічне та фізичне насилля, залежності, фізичні травми. ПЦУ за посередництва Eleos в Україні сприяє здійсненню проектів «Шелтер святої княгині Ольги: розвиток добрих практик допомоги та запобігання насиллю проти жінок», які нині діють у Київській [26], Чернівецькій та Івано-Франківській областях [27], розпочала реалізацію проекту «Громада без насильства» [28], організацію онлайн-навчань з розвитку послуг та започаткування сервісів для жінок з уразливих груп тощо [29].

Складним питанням, яке неабияк поглиблює кризові явища в українській родині, є проблема заробітчанства, міграції. Згідно з даними звіту про міжнародну міграцію на початок 2022 року Україна посідала 8 місце у списку країн, громадяни яких виїжджають на роботу за кордон [30]. Зазначена статистика вкотре підтвердила вкорінення в наше суспільство проблеми — наявності сімей, члени яких тривалий час перебувають за кордоном на заробітках. Однобоке зосередження зусиль на розв'язанні питань матеріального добробуту нашими громадянами призводить до невинуватених втрат: розбиті сім'ї, залишені без відповідного нагляду малолітні діти та підлітки — представники нового виду соціального сирітства, кинуті напризволяще старенькі батьки, поширення явища полігамії. На жаль, нині в Україні не існує єдиної статистики щодо цієї категорії сімей, як і немає цільової державної підтримки, тому такими сім'ями більше займаються саме недержавні організації. Оскільки донедавна явище заробітчанства було здебільшого поширеним на Заході України, то майже 20-літній досвід роботи з такими родинами має УГКЦ. Зусиллями фахівців Карітасу Самбірсько-Дрогобицької єпархії було створено соціальний центр для дітей, які залишилися без батьківської уваги, виховання та догляду. З метою об'єднання родин, церква відкрила українські школи для дітей за кордоном: в Італії, Португалії, Іспанії та Греції. Також у середовищі УГКЦ розроблені теоретичні настанови, практичні посібники служіння мігрантам, зокрема для священників в Україні розроблено курс «Відчуваючи серцебиття мігранта». Це програма лекцій для душпастирів, які працюватимуть за кордоном із мігрантами, а в Україні — з їхніми родинами, дітьми, чоловіками [31].

Узагальнюючи вищевикладене, варто зауважити, що ініціативи церков та конфесій не пройшли повз увагу українців. Так, 31 % респондентів

соціологічного опитування Центру Разумкова відзначили активну позицію релігійного загалу у вирішенні кризи сімейних відносин, 35 % — проблеми виховання дітей та підлітків, (36 %) — психологічної підтримки людям [32, с. 18]. Відтак поступово в українському суспільстві утверджується думка про те, що соціальне служіння церков та конфесій є важливою компонентою морального оздоровлення інституту родини та має перспективи для подальшого утвердження та реалізації. На нашу думку, найбільш перспективними напрямками соціального служіння церков та конфесій на ниві збереження інституту сім'ї слід вважати такі: допомога в подоланні постравматичного синдрому та реабілітації сім'ям учасників російсько-української війни; робота з родинами, які втратили чоловіків/дружин/дітей внаслідок збройної агресії Російської Федерації; подальший розвиток служіння в середовищі сімей мігрантів; консолідація зусиль релігійних спільнот щодо впливу на вироблення комплексної державної політики, щодо міграції; допомога в реабілітації членів сімей з різноманітними видами uzалежнень; подальше залучення релігійного сегменту до популяризації традиційних сімейних цінностей.

Список використаних джерел

1. Хто ми? Портрет українців очима українців: соціологічне опитування (29.09.2021). *Український інститут майбутнього*. URL: <https://bit.ly/3ARSQ9z>.
2. Ручка А. Динаміка ціннісних пріоритетів населення України за останні три десятиліття (1991–2020 рр.). *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. 2020. Вип. 7 (21). С. 69–77. URL: <https://bit.ly/3CFf7ZS>.
3. *Виговський Л. А.* Функціональність релігії: природа та вияви. Київ-Хмельницький, 2004. 340 с.
4. *Ісмаїлов С.* Релігійні організації стають останнім форпостом захисту традиційних сімейних цінностей (06.06.2017). *Іслам в Україні*. URL: <https://bit.ly/3KsToWP>.
5. Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій. Збірник документів 1996–2021 / упоряд. і наук. ред. М. С. Васін. Київ : Медіа світ, 2021. 420 с.
6. Резолюція учасників телемарафону «Україна за сім'ю» (07.06.2020). *Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій*. URL: <https://bit.ly/3QPB78t>.
7. Церкви і релігійні організації України просять про спільну триденну молитву на захист традиційних сімейних цінностей (15.09.2021; 15:38). *Офіційний інформаційний ресурс Української греко-католицької церкви*. URL: <https://bit.ly/3KoO72B>.
8. Маніфест ВРЦіРО на захист прав дітей і сімей (06.06.2021). *Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій*. URL: <https://bit.ly/3KGpzSV>.
9. Зупини насильство! Громадська ініціатива церков. URL: <https://family.org.ua/ua>.
10. Церква і освітяни домовились захищати сімейні цінності у школі (28.08.2021; 17:10). *Релігійна правда*. URL: <https://bit.ly/3RiboVW>.
11. Резолюція ВРЦіРО щодо необхідності розробки державної сімейної політики (30.09.2021; 17:48). *Офіційний інформаційний ресурс Української греко-католицької церкви*. URL: <https://bit.ly/3Ti6r1r>.

12. Рада церков: Питаннями дітей і сімей має займатися окреме міністерство (18.12.2021; 12:12). *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: <https://bit.ly/3TybtqG>.
13. Церква покликана творити, захищати і рятувати сім'ю (13.11.2018; 17:54). *CREDO*. URL: <https://bit.ly/3KoOn1z>.
14. Комісія Української греко-католицької церкви у справах родини. URL: <https://rodyna.ugcc.org.ua>.
15. У Гошеві провели сімейну реабілітацію учасників (15.10.2018; 10:37). *Офіційний інформаційний ресурс Української греко-католицької церкви*. URL: <https://bit.ly/3wAPh5j>.
16. Інститут родини та подружнього життя. URL: <http://family-institute.org.ua>.
17. Синодальне управління у справах сім'ї Православної церкви України. *Facebook*. URL: <https://bit.ly/3CFfP9u>.
18. Департамент сімейного служіння. *Українська церква християн Віри Євангельської*. URL: <https://bit.ly/3Q0zBPA>.
19. Що треба знати до шлюбу. Навчальний посібник для молоді. Київ : Аванпост-прим, 2018. 136 с.
20. Сім'я. *Всеукраїнський союз церков євангельських християн-баптистів*. URL: <https://bit.ly/3e33QYJ>.
21. Підтримка жінок та родинних цінностей. *Конгрес мусульман України*. URL: <https://bit.ly/3pMWawC>.
22. Домашнє насильство в Україні: досвід та настрої громадян (12.07.2021). *Український інститут майбутнього*. URL: <https://bit.ly/3e3tsEU>.
23. Без стереотипів. Як релігійні спільноти України протидіють домашньому насильству (01.08.2022; 10:30). *Релігійно-інформаційна служба України*. URL: <https://bit.ly/3TnwT9D>.
24. Реагування на домашнє насильство: видано посібник для служителів церков і релігійних організацій (22.02.2022; 15:40). *Інститут релігійної свободи*. URL: <https://bit.ly/3Avgwzc>.
25. Центр гідності дитини УКУ провів першу школу для духовенства з протидії сексуальному насильству (17.09.2021; 18:43). *Офіційний інформаційний ресурс Української греко-католицької церкви*. URL: <https://bit.ly/3e2kTuj>.
26. Шелтер Св. Ольги: розвиток добрих практик допомоги та запобігання насилью проти жінок. *Елеос-Україна*. URL: <https://bit.ly/3wB6qvE>.
27. Два шелтери відкрили свої двері, щоб прихистити людей у біді. *Елеос-Україна*. URL: <https://bit.ly/3AvgE1E>.
28. Громада без насильства. *Елеос-Україна*. URL: <https://bit.ly/3AQ25av>.
29. Онлайн навчання з розвитку послуг та започаткування сервісів для жінок з уразливих груп. *Елеос-Україна*. URL: <https://bit.ly/3CDq9Pk>.
30. World Migration Report 2022. *International Organization for Migration*. URL: <https://bit.ly/3cmURkZ>.
31. *Музиченко Я.* Закон мігрантів. *Україна молода*. 2009. № 141. 05 серпня. URL: <https://bit.ly/3TmQruZ>.
32. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000–2021 рр. (Інформаційні матеріали). *Центр Разумкова*. URL: <https://bit.ly/3dQBxwD>.

Надійшла до редакції 05.08.2022
Рекомендовано до друку 24.08.2022

Nataliia KULISH

(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)

Preservation and Protection of Traditional Family Values as a Form of Social Service of the Churches and Confessions in Ukraine

The article is devoted to the study of the phenomenon of social service of churches and confessions of Ukraine in the field of preservation and protection of traditional family values. It is noted that today, despite the ingrained understanding of the value of the family institution, respect for family values, trends of its systemic crisis are actually being observed in society. Churches and confessions of our country can have and currently demonstrate significant potential in overcoming such a crisis, taking into account the important spiritual influence on a significant part of society. It is established that in the Ukrainian context inter-religious interaction is carried out in this field, the state-religious partnership is fruitful. Examples of successful interfaith initiatives that had nationwide resonance are given. Aspects of state-confessional interaction are shown. Emphasis is placed on the active, personalized participation of churches and confessions of Ukraine in processes aimed at preserving and protecting the family, popularizing family values, and their institutional readiness for such activities. It is noted that the confessional initiatives are structured, have acquired clear organizational forms, and a variety of manifestations. Examples of successful formats for the implementation of social services aimed at preventing destructive challenges that can negatively affect marital and family relations, as well as formats designed to minimize, weaken, and eliminate already existing problems in family life, are given. It is about starting information resources, publishing manuals, creating specialized educational institutions; spiritual conferences, forums, symposia, festivals, marches; schools, family recreation camps, family picnics, quests, clubs, competitions; trainings, crisis counselling, thematic lectures, special training for cult ministers; organization of shelters, social centres, etc. It is determined that in Ukrainian society, the opinion about the social service of churches and confessions is established as an important component of the moral improvement of the institution of the family. It is found out that the social service of religious communities has great prospects for further approval and implementation, in particular in the aspect of helping to overcome post-traumatic syndrome and rehabilitation of the families of participants in the Russian-Ukrainian war; work with families who lost husbands/wives/children as a result of Russia's armed aggression; development of service among migrant families; consolidation of efforts to influence the development of comprehensive state policy, especially regarding migration; assistance in the rehabilitation of family members with various types of addictions; further involvement in popularizing traditional family values.

Keywords: social service, family, family values, crisis.